

DOI 10.24144/2077-6594.2.1.2022.258923
УДК 811.161.2

Філак І.Я.

**Розвиток мовленнєвих
компетентностей студентів
спеціальності «Фізична терапія.
Ерготерапія»**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна

Filak I.J.

**Development of speech competencies
of students majoring in “Physical
Therapy. Occupational Therapy”**Uzhhorod National University,
Uzhhorod, Ukraine

iryana.filak@uzhnu.edu.ua

Вступ

Володіння державною мовою, безперечно, є ключовою потребою кожного фахівця, який працює в Україні. Це стосується також підготовки студентів, що опановують фах фізичного терапевта, ерготерапевта. Формування мовленнєвих компетентностей майбутнього спеціаліста, зокрема медичної метамови, покликаний курс «Ділова українська мова», який викладається на першому році бакалаврської підготовки. Фахівці з фізичної терапії, ерготерапії навчаються на факультеті здоров'я та фізичного виховання ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за програмами, що містять ряд загальних компетентностей, з яких дуже важливим є пункт ЗК 06. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово [8]. У результаті навчання фахівець має «спілкуватися усно та письмово українською та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом, дотримуватися етики ділового спілкування; складати документи, у тому числі іноземною мовою (мовами)» [8]. Важливе уміння для фізичного терапевта, ерготерапевта – «ПРН 15. Вербально і невербально спілкуватися з особами та групами співрозмовників, різними за віком, рівнем освіти, соціальною і професійною приналежністю, психологічними та когнітивними якостями тощо, у мультидисциплінарній команді [8]. Зважаючи на ту обставину, що сучасні студенти багато спілкуються в соціальних мережах з обмеженим лексичним запасом, мають невисокі навички до міжособистісного словесного контакту, курс ділової української мови вимагає дбайливої підготовки викладача, різноманіття прийомів і засобів навчання, моделювання мовленнєвих ситуацій, роботи над формуванням термінологічної бази кожного студента.

Мета дослідження: узагальнити досвід викладання ділової української мови студентам спеціальності «фізична терапія, ерготерапія» та оцінити ефективність роботи з розвитку мовленнєвих компетентностей майбутніх фахівців.

Матеріали та методи

Для досягнення поставленої мети ми використали метод педагогічного спостереження, метод педагогічного експерименту, метод порівняльного аналізу. Проводилося анонімне опитування з використанням тестової анкети стосовно побажань студентів щодо вивчення окремих тем. Підсумки поведеної роботи теоретично узагальнювалися та були обговорені на засіданні кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Цільова група дослідження – студенти факультету здоров'я та фізичного виховання спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія».

Результати дослідження та їх обговорення

Мовленнєві навички, необхідні фізичному терапевту, ерготерапевту, перебувають у колі медичної метамови. Для професійного спілкування медиків необхідне оволодіння такими її різновидами, як медична наукова мова (для усного і писемного спілкування з колегами), медична розмовна мова (для спілкування з пацієнтами, їх родичами тощо), мова медичної документації, мова ЗМІ (медичної реклами).

Уже на першому занятті з ділової української мови студенти усвідомлюють, що головний кодифікований різновид професійної мови медичних працівників, який слугує для наукового спілкування у галузі медицини (медичної науки) – це медична наукова мова. Основу цієї мови становить медична термінологія, загальнонаукові терміни, інші мовні засоби, які вживаються переважно для оформлення наукового тексту. Застосовується такий різновид спілкування у професійній писемній та усній комунікації. Жанрами є дисертація, монографія, підручник, медичний словник, наукова стаття на медичну тему, патент, інструкція щодо медичного застосування препарату, наукова доповідь на медичну тему, лекція на медичну тему, наукова дискусія на медичну тему, участь медіапрограми тощо. Необхідний лексичний запас у студентів формується під час вивчення лексичних норм

українській мови, особливостей стилістичної диференціації лексики. Завдання формуються у вигляді читання і переказування спеціальних текстів, відповідей на питання, симуляції стандартних комунікативних ситуацій, роботи з деформованим текстом. Програмою дисципліни також передбачене складання та редагування наукових текстів, тож студенти наприкінці курсу пишуть наукову статтю за визначеною темою, що стосується обраної спеціальності. Статтю проголошують на занятті, викладач перевіряє лексичну відповідність, дотримання форми і вимог, які ставляться до наукових статей, а також орфографічну та пунктуаційну грамотність. Завдання виявляється досить складним з огляду на відсутність навичок самостійного написання власного тексту обсягом понад 100 слів. Зразки таких вправ, анотацій, рефератів, орієнтовний список літератури пропонуємо за виданням: Золотухін Г.О., Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Фахова мова медика: Підручник. К.: Здоров'я, 2001. 392 с. [5].

Курс ділової української мови включає різні типи роботи зі студентами: лекції, практичні заняття, самостійна робота. Обмеженість лекцій – 6 годин – дає змогу зупинитися тільки на найважливіших проблемах теоретичного характеру, зокрема зі законодавчого обґрунтування викладання предмета, історії питання, основних методологічних положень. Практичні заняття забезпечують засвоєння необхідного основного й додаткового матеріалу з лінгвістичної теми, що вивчається; підготовку усних і письмових відповідей на запитання, які стосуються теоретичного фахового матеріалу; вправи аналітичного й конструктивного характеру з використанням різного типу словників, у тому числі термінологічних; складання різних видів ділових паперів (за зразками); стилістичний аналіз тексту (науково-публіцистичного, офіційного-ділового); створення монологів, діалогів, полілогів на фахову тематику; виправлення та класифікації помилок у письмових роботах студентів; написання анотацій на основі опрацьованої літератури; виступи з повідомленнями; обговорення та коментарі до виступів. Завданням практичних занять є також проведення контролю знань, умінь та компетенцій (усне опитування, письмове тестування); виконання творчих завдань, їх перевірка та оцінювання; проведення рольових і сюжетних ігор, тренінгів, конференцій, дискусій тощо. Самостійна робота з ділової української мови покликана надати майбутнім фізичним терапевтам, ерготерапевтам уміння систематично поповнювати свої знання, працювати з лексикографічними працями, зокрема з термінологічними фаховими словниками, навчальними посібниками та іншою додатковою літературою, швидко і творчо орієнтуватися в новій інформації. Методичне забезпечення самостійної роботи передбачає засоби самоконтролю (правописні практикуми, практикуми з культури мови, тести, пакети контрольних завдань), а також поточні консультації, які забезпечують виконання студентами додаткових завдань зі складних тем.

Особливу увагу на заняттях приділяємо роботі зі словниками. Систематична робота студента з різного типу лексикографічними працями сприяє збагаченню

лексичного та фразеологічного запасу, удосконаленню мовної грамотності, підвищенню культури та збільшенню можливості засвоєння нових понять. Уміння працювати з термінологічними словниками дає змогу поповнити знання студентів лексичними одиницями обраного фаху. Ще одним видом аналітичних вправ за лексичним мовним рівнем є робота з підручниками й посібниками. Пропонуємо таке завдання: із підручника з фаху доберіть і запишіть текст (5–6 речень). Зробіть стилістичний та лексичний аналіз тексту. Із тексту виписіть п'ять вузькоспеціальних термінів і охарактеризуйте їх за зразком: 1) дефініція (що означає термін); 2) походження (власний, запозичений); 3) спосіб творення (для власномовних термінів); 4) частота вживання; 5) увести у власне речення. Труднощі у подібних вправах виникають внаслідок лексичних явищ, на яких акцентує увагу викладач (синонімії, паронімії, полісемії); звертаємо увагу на переваги власних термінів над запозиченими.

У спілкуванні фахівців з пацієнтами, родичами пацієнтів, неформальних інтеракціях можливі девіантні ситуації, які виникають під час донесення або сприймання інформації і часто є наслідком вікових, статевих, соціальних та інших розбіжностей. Учасники інтеракції – комуніканти і реципієнти – можуть мати різні темпераменти, характери, переконання, освіту. Для того, щоб нівелювати ці розбіжності, необхідно знати мовленнєвий етикет (сукупність стандартних словесних формул, уживаних у стандартних ситуаціях), реалізований через мовну етикетну поведінку. Комуніканти і реципієнти не повинні припускати типових помилок у комунікативній ситуації: неадекватна оцінка співрозмовника, вплив стереотипу тощо. Усе це спростить і поліпшить процес спілкування фахівців у певній галузі і в будь-якій мовній ситуації. Типові комунікативні девіації студенти опрацьовують за монографією С.Богдан «Мовний етикет українців: традиції і сучасність» [1]. Маючи необхідні якості, володіючи мовним етикетом, майбутні фізичні терапевти оволодівають особливостями підготовки й ведення співбесіди з колегами, пацієнтами, дискусії, публічного виступу, ділової телефонної розмови тощо, тим самим здатні виробити індивідуальний стиль мови професійного спілкування. Для фахівця медичного профілю дуже важливо розглянути технології сперечання, доведення власної думки, переконувannya тощо. У процесі виконання комунікативних завдань відбувається реалізація комплексу педагогічних цілей: опрацьовується граматичний матеріал, коригується й збагачується мовлення студентів, активізуються та відшліфовуються комунікативні вміння опановувати ситуацію спілкування; планувати своє мовлення, тобто окреслювати зміст висловлювання; добирати адекватні мовні засоби для відтворення змісту; забезпечувати зворотний зв'язок [4].

Сьогодні вимогою часу є використання інноваційних технологій навчання. Методи активного навчання, інтерактивні методи значно поліпшують запам'ятовування матеріалу, сприяють його ідентифікації і цілеспрямованій практичній реалізації. Саме тому на заняттях з ділової української мови все частіше рекомендують використовувати саме інтерактивні методи

навчання, які сучасні фахівці трактують по-різному. На заняттях з ділової української мови для студентів факультету здоров'я та фізичного виховання було апробовано такий інтерактивний метод навчання, як візуалізація тем, що передбачає використання під час заняття різних видів наочності (зразків документів, мультимедійних презентацій, відеороликів тощо). Виявилося, що використання мультимедійних презентацій у програмі Microsoft Power Point є одним із найефективніших методів під час вивчення складних питань, оскільки задіює одразу кілька каналів сприйняття, а це впливає на ефективність запам'ятовування матеріалу будь-якого рівня складності. Ефективним виявилось використання на заняттях мобільних телефонів, бо, як відомо, сьогодні мобільник є невід'ємним атрибутом життя людини, особливо молоді. Ми запропонували переглядати мультимедійні презентації та відеоролики на занятті саме за допомогою мобільних телефонів. Це дало змогу розв'язати відразу дві проблеми, які дуже часто виникають на практичних заняттях: по-перше, студентам дозволяється використовувати свій телефон на занятті (дуже часто у них виникає потреба ввімкнути мобільний телефон без будь-якої мети), а по-друге, забезпечується наочне засвоєння теоретичного матеріалу швидким та зручним способом навіть за умов відсутності мультимедійного обладнання. Слід мати на увазі, що такий спосіб подання матеріалу відбувається під безпосереднім контролем викладача.

Ще одним цікавим для студентів методом є рольова гра. Це створена ситуація, що імітує життєву, у якій людина може зробити інтерактивні помилки, не нашкодивши собі в реальному житті й тим самим здобувши неоціненний досвід [6]. Завдання викладача тут полягає в тому, щоб координувати дії учасників, виправляти мовнокомунікативні й поведінкові помилки, стимулювати студентів до висловлення власних думок та подальшого обговорення ситуації з метою оцінювання якості гри. Важливо оцінити комунікативної компетенції, які виявили учасники. Зі студентами факультету було розглянуто ситуацію «Співбесіда претендента на посаду з роботодавцем». Актуальність цієї теми не викликає сумнівів, адже після закінчення університету всі

випускники проходять співбесіду, від результату якої залежатиме їхнє професійне майбутнє. Під час проведення співбесіди інтерв'юєру та претенденту на вакантну посаду було рекомендовано дотримуватися соціально-психологічних та мовнокомунікативних вимог. Інтерв'юєру необхідно мати заздалегідь підготовлений план бесіди, дати можливість кандидату висловитися. Претенденту на вакантну посаду треба продемонструвати спокій і впевненість; довести, що кращої кандидатури, ніж Ви, для цієї вакансії просто не знайти; розповідати про себе із задоволенням; відповідати навіть на непрості запитання; сформулювати про себе приємне враження за допомогою свого зовнішнього вигляду, гарних манер та високої культури мовлення; у відповідях уникати слів – паразитів; подякувати інтерв'юєру за приділений час тощо. Корисно знати заздалегідь відповіді на складні питання про розмір заробітної плати, можливість додаткового навантаження, хобі тощо. Під час проведення такої рольової гри на занятті викладач постійно стежить за дотриманням мовних, комунікативних та етичних норм поведінки, що є запорукою створення продуктивного діалогу й досягнення мети спілкування як у психологічному, так і в професійному плані.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні ефективності занять з ділової української мови з застосуванням інноваційних комунікативних методик навчання.

Висновки

У процесі викладання курсу ділової української мови студентам спеціальності «фізична терапія, ерготерапія» ефективними виявилися як традиційні, так і інноваційні методи. Проведені поточні та підсумкові контрольні заміри знань та комунікативних навичок показали, що більшість студентів володіють державною мовою на достатньому для професійного спілкування рівні, готові до проведення професійної бесіди, ведення документації, презентації фаху у ЗМІ.

Література

1. Богдан С.К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. К.: Рідна мова, 1998. 475 с.
2. Борисенко В.В. Сучасні освітні технології навчання української мови у вищій школі. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2013. №3. С. 8–91.
3. Вахрушева Т.Ю. Теоретичні аспекти активних методів навчання. Національний фармацевтичний університет. 2008. №3. С. 46–49. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-03/08vtyaml.pdf> (дата звернення: 09.01.2020).
4. Гриджук О.Є. Використання інтерактивних методів навчання у викладанні дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Вивчаємо українську мову та літературу. 2003. №19–21. С. 13–17.
5. Золотухін Г.О., Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Фахова мова медика: Підручник. – К.: Здоров'я, 2001. – 392 с.
6. Козинець І.І. Застосування активних форм і методів навчання під час вивчення української мови за професійним спрямуванням. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2676 (дата звернення: 07.01.2020).
7. Кочан І.М., Захлопана Н.М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 306 с.

8. Освітньо-професійна програма «Фізична терапія, ерготерапія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія галузі знань 22 охорона здоров'я. Шлях доступу: <http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/15068>.

9. Січкарук О.І. Інтерактивні методи навчання у вищій школі. Київ, 2006. 86 с.

10. Сурмін Ю.П. Метод аналізу ситуацій (case study) та його навчальні можливості. Глобалізація й Болонський процес: проблеми і технології : монографія. Київ : МАУП, 2005. С. 173–199.

References

1. Boghdan S.K. Movnyj etyket ukrajinciv: tradyciji i suchasnistj. K.: Ridna mova, 1998. 475 s.
2. Borysenko V.V. Suchasni osvritni tekhnologhiji navchannja ukrajinsjkoji movy u vyshhij shkoli. Naukovi zapysky NDU im. M. Ghogholja. Psykholohgo-pedagoghichni nauky. 2013. #3. S. 8–91.
3. Vakhrusheva T.Ju. Teoretichni aspekty aktyvnykh metodiv navchannja. Nacionalnyj farmacevtychnyj universytet. 2008. #3. S. 46–49. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-03/08vtyaml.pdf> (data zvernennja: 09.01.2020).
4. Ghrydzjuk O.Je. Vykorystannja interaktyvnykh metodiv navchannja u vykladanni dyscypliny «Ukrajinsjka mova (za profesijnym sprjamuvannjam)». Vyvchajemo ukrajinsjku movu ta literaturu. 2003. #19–21. S. 13–17.
5. Zolotukhin Gh.O., Lytvynenko N.P., Misnyk N.V. Fakhova mova medyka: Pidruchnyk.- K.: Zdorov'ja, 2001. – 392 s.
6. Kozynecj I.I. Zastosuvannja aktyvnykh form i metodiv navchannja pid chas vyvchennja ukrajinsjkoji movy za profesijnym sprjamuvannjam. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2676 (data zvernennja: 07.01.2020).
7. Kochan I.M., Zakhlyupana N.M. Slovnyk-dovidnyk z metodyky vykladannja ukrajinsjkoji movy. Ljviv : Vydavnychyj centr LNU im. Ivana Franka, 2005. 306 s.
8. Osvitnjo-profesijna prohrama «Fizychna terapija, erghoterapija» pershogho (bakalavrsjkojgo) rivnja vyshhoji osvity za specialnistju 227 Fizychna terapija, erghoterapija ghaluzi znanj 22 okhrona zdorov'ja. Shljakh dostupu: <http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/15068>.
9. Sichkaruk O.I. Interaktyvni metody navchannja u vyshhij shkoli. Kyjiv, 2006. 86 s.
10. Surmin Ju.P. Metod analizu sytuacij (case study) ta jogho navchalni mozhlyvosti. Ghlobalizacija j Bolonsjkyj proces: problemy i tekhnologhiji : monoghrafija. Kyjiv : MAUP, 2005. S. 173–199.

Дата надходження рукопису до редакції: 19.05.2022 р.

Мета дослідження: узагальнити досвід викладання ділової української мови студентам спеціальності «фізична терапія, ерготерапія» та оцінити ефективність роботи з розвитку мовленнєвих компетентностей майбутніх фахівців.

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої мети ми використали метод педагогічного спостереження, метод педагогічного експерименту, метод порівняльного аналізу. Проводилося анонімне опитування з використанням тестової анкети. Цільова група дослідження – студенти факультету здоров'я та фізичного виховання спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія».

Результати. Мовленнєві навички, необхідні фізичному терапевту, ерготерапевту, перебувають у колі медичної метамови. Для професійного спілкування медиків необхідне оволодіння такими її різновидами, як медична наукова мова (для усного і писемного спілкування з колегами), медична розмовна мова (для спілкування з пацієнтами, їх родичами тощо), мова медичної документації, мова ЗМІ (медичної реклами). Курс ділової української мови включає різні типи роботи зі студентами: лекції, практичні заняття, самостійна робота.

Сьогодні вимогою часу є використання інноваційних технологій навчання. Саме тому на заняттях з ділової української мови все частіше використовували саме інтерактивні методи навчання, які сучасні фахівці трактують по-різному. На заняттях з ділової української мови для студентів факультету здоров'я та фізичного виховання було апробовано такий інтерактивний метод візуалізації тем, що передбачає використання під час заняття різних видів наочності (зразків документів, мультимедійних презентацій, відеороликів тощо). Ще одним цікавим для студентів методом є рольова гра. Це створена ситуація, що імітує життєву, у якій людина може зробити інтерактивні помилки, не нашкодивши собі в реальному житті й тим самим здобувши неоціненний досвід.

Висновки. У процесі викладання курсу ділової української мови студентам спеціальності «фізична терапія, ерготерапія» ефективними виявилися як традиційні, так і інноваційні методи. Проведені поточні та підсумкові контрольні заміри знань та комунікаційних навичок показали, що більшість студентів володіють державною мовою на достатньому для професійного спілкування рівні, готові до проведення професійної бесіди, ведення документації, презентації фаху у ЗМІ.

Ключові слова: мовленнєві компетентності, інноваційні методи навчання, мовні комунікації.

The aim of the study: to summarize the experience of teaching business Ukrainian language of students of the specialty "Physical therapy, ergotherapy" and evaluate the effectiveness of work on the development of speech competencies of future professionals.

Materials and methods. To achieve this goal, we used the method of pedagogical observation, the method of pedagogical experiment, the method of comparative analysis. An anonymous survey using a test questionnaire on students' wishes to study certain topics was conducted. The target group of the research were students of the Faculty of Health and Physical Education majoring in "Physical therapy, ergotherapy".

Results. Speech skills needed by a physical therapist, ergotherapist, are in the circle of medical metalanguage. For professional communication of physicians it is necessary to master such varieties as medical scientific language (for oral and written communication with colleagues), medical spoken language (for communication with patients, their relatives, etc.), language of medical documentation, language of media (medical advertising). The course of business Ukrainian includes different types of work with students: lectures, practical classes, independent work.

Today the requirement of time is the use of innovative learning technologies. Active learning methods, interactive methods significantly improve the memorization of material, contribute to its identification and purposeful practical implementation. That is why in Ukrainian business classes it is increasingly recommended to use interactive teaching methods, which modern experts interpret differently. In the business Ukrainian language classes for students of the Faculty of Health and Physical Education, an interactive method of teaching was tested, such as visualization of topics, which involves the use of different types of visuals (sample documents, multimedia presentations, videos, etc.). Another interesting method for students is a role game. This is a created situation that mimics life, in which a person can make interactive mistakes without harming himself in real life and thus gaining invaluable experience.

Conclusions. In the process of teaching the course of business Ukrainian language to students majoring in "physical therapy, ergotherapy" were effective as traditional and innovative methods. Current and final tests of knowledge and communication skills showed that most students speak the state language at a sufficient level for professional communication, ready for a professional interview, documentation, presentation of the profession in the media.

Key words: speech competences, innovative teaching methods, language communications.

Відомості про автора

Філак Ірина Ярославівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; пл. Народна, 3, м. Ужгород, Україна, 88000.
iryna.filak@uzhnu.edu.ua.